พืชอะไรที่ไทยสู้เขาได้ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ศักดา ศรีนิเวศน์
โทร. 081-899-0710
s_sinives@yahoo.com

การไปศึกษาวิจัยผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับเกษตรกรและประเทศไทยเมื่อเข้าสู่ความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามครั้งนี้เป็นประเทศแรก ซึ่งโครงการนี้จะดำเนินการศึกษาวิจัยต่อไปในประเทศในกลุ่มอาเซียนที่สำคัญคืออินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ แต่มุมมองของผู้เขียนเห็นว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนทั้งหมดเวียดนามคือคู่เปรียบเทียบที่สำคัญที่สุดเท่านั้น ในเวียดนามเราไปศึกษาวิจัยและดูงานที่สมาคมพืชต่างๆ คือ สมาคมอาหารเวียดนาม(ข้าว) สมาคมไม้ผลและพืชผักเวียดนาม สมาคมพริกไทย สมาคมกาแฟและโกโก้ สมาคมยางพารา สมาคมประมงและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องคือ บริษัทอันยาง อารักขาพืช จำกัด สถาบันวิจัยพืชสวนเมืองร้อนภาคใต้ ตลาดกลางสินค้าเกษตรถูดึ๊ก ตลาดกลางบิ่นห์เดียน ศูนย์วิจัยยางพาราเบนห์แก็ต จังหวัดเบิ่นห์เยิง ศูนย์วิจัยการเกษตรฮึ่งล็อค จังหวัดด่งไน(มันสำปะหลัง) ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีอุตสาหกรรมไม้ผลบ่าวล็อค (ชา กาแฟ) และบริษัทจามอัน จำกัด(ผู้ผลิตชาและกาแฟ) จังหวัดลามด่ง โดยได้นำเสนอในเรื่องของข้าว พริกไทย และกาแฟ ซึ่งเป็นพืชที่ประเทศไทยมีโอกาสที่จะสูญเสียความเป็นผู้ผลิตและผู้นำในการส่งออกมากที่สุด ที่เห็นชัดเจนในขณะนี้คือพริกไทย ต่อมาก็คือข้าว ส่วนกาแฟจะมองเห็นชัดเจนเมื่อทุกประเทศรวมเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 ปัจจุบันเกษตรกรชาวสวนกาแฟบ้านเรายังอยู่ได้อย่างค่อนข้างมีความสุขเป็นเพราะรัฐบาลยังมีการเก็บภาษีสูงและกำหนดโควตาการนำเข้า จึงทำให้กาแฟที่นำเข้ามีราคาค่อนข้างสูง และขั้นตอนในการปฏิบัติมีความยุ่งยากต่อผู้นำเข้า เกษตรกรไทยจึงยังไม่เห็นผลกระทบที่ชัดเจน

พืชอีกชนิดหนึ่งของเวียดนามที่แม้ว่าจะยังห่างไกลจากประเทศไทยมาก แต่เราก็ควรจะต้องจับตามองอย่างใกล้ชิดเช่นกัน คือ ยางพารา ซึ่งจัดว่าเป็นไม้ยืนต้นที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุดในพื้นที่การเกษตรทั้งหมดของเวียดนาม คือมีพื้นที่ปลูกในปี 2554 รวมกันทั้งสิ้น 834,200 เฮกตาร์ หรือ 5,213,750 ไร่ โดยเป็นการเพิ่มขึ้นจากเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ปลูกเฉลี่ยรายละ 15-20 ไร่ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 51.3 ทำให้ผลผลิตน้ำยางธรรมชาติเพิ่มขึ้นถึง ร้อยละ 47.7 ปัจจุบันรัฐบาลเวียดนามได้มีการส่งเสริมให้มีการเปิดพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นในจังหวัดแถบบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือทางภาคเหนือของประเทศที่ไม่เคยปลูกยางพารา

มาก่อน โดยได้กู้เงินจากธนาคารโลกเพื่อให้เกษตรกรรายย่อยกู้เป็นทุนปลูกยางพาราในพื้นที่ 60,000 เฮกตาร์ หรือ 375,000 ไร่ ยางพาราจัดว่าเป็นพืชส่งออกอันดับสองของเวียดนามรองจากข้าว สร้างรายได้ให้กับเวียดนาม ร้อยละ 3.3 ของรายได้จากการส่งออกผลผลิตการเกษตรทั้งประเทศ โดยในปี 2554 ทำรายได้ให้กับเวียดนามถึง 3.23 พันล้านดอลลาร์ ผลผลิตน้ำยางธรรมชาติของเวียดนามเป็นอันดับห้าของโลก (811,600 ตัน) โดยผลผลิตต่อพื้นที่สูงเป็นอันดับสองของโลก คือ 1,720 กิโลกรัมต่อเฮกตาร์ หรือประมาณ 275 กิโลกรัมต่อไร่ และส่งออกเป็นอันดับสี่ของโลก คือ 816,600 ตัน และแม้ว่าเวียดนามจะส่งยางธรรมชาติออกมากแต่ปริมาณการนำเข้าผลิตภัณฑ์จากยางธรรมชาติก็ยังมีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าของการส่งออก ทั้งนี้เนื่องมาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความต้องการใช้ภายในประเทศที่เพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันการพัฒนาการส่งออกผลิตภัณฑ์จากไม้ยางพาราก็มีเพิ่มมากขึ้น มีการลงทุนจากชาวต่างชาติในอุตสาหกรรมการแปรรูปไม้ยางพาราเป็นเฟอร์นิเจอร์และอื่นๆ จากบริษัทชั้นนำของต่างประเทศเป็นจำนวนมากเช่น บริษัท เอส บี เฟอร์นิเจอร์ จากประเทศไทย เป็นต้น

โอกาสในการพัฒนาการผลิตยางธรรมชาติของเวียดนามในอนาคตยังมีอีกมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากความต้องการยางธรรมชาติของตลาดโลกที่เพิ่มขึ้นโดยตลอด อีกทั้งราคายังเป็นสิ่งจูงใจให้เกษตรกรปลูกและขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น ซึ่งเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความร่วมมือของสภาธุรกิจยางอาเซียน (Asean Rubber Business Council: ARBC) และ สมาคมยางระหว่างประเทศ (International Rubber Association: IRA) ทำให้ยางพารามีราคาสูงและค่อนข้างมีเสถียรภาพ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้การส่งเสริมการผลิตยางธรรมชาติของเวียดนามประสบผลสำเร็จเป็นเพราะมีการวิจัยพัฒนาการปลูกยางพารา และพันธุ์ยางพาราใหม่ๆ ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง นอกจากนี้ยังมีสมาคมยางพาราที่เข้มแข็ง ในการที่จะส่งเสริม วิจัย และพัฒนา การเพาะปลูกยางพาราเพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น นอกจากนี้การสนับสนุนในการศึกษาวิจัยพัฒนาการแปรรูปน้ำยางธรรมชาติให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ก็เป็นแรงผลักดันที่สำคัญอันหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรมีการเพาะปลูกยางพาราเพิ่มขึ้น แต่เวียดนามเองก็มีปัญหาในด้านการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกยางพาราเช่นกัน เช่นยังไม่สามารถควบคุมคุณภาพของผลผลิตยางธรรมชาติให้มีคุณภาพให้เป็นมาตรฐานเดียวกันได้ทั้งประเทศ การออกใบรับรองคุณภาพของยางธรรมชาติจะกระทำให้เฉพาะกับผู้ที่ยื่นขอเท่านั้น ขณะเดียวกันคุณภาพของยางธรรมชาติที่ผลิตได้ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่ตลาดโลกต้องการ ดังนั้นผลผลิตยางธรรมชาติของเวียดนามส่วนใหญ่จึงขายให้กับประเทศจีนถึงร้อยละ 62 ของปริมาณการส่งออกทั้งหมดของประเทศ และราคาที่ขายจะถูกกว่าประเทศไทย ขณะเดียวกันปริมาณความต้องการน้ำยางธรรมชาติเพื่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ภายในประเทศเองก็มีไม่มาก ซึ่งตรงนี้ถือว่าประเทศไทยยังมีความได้เปรียบประเทศเวียดนามอยู่มาก จึงยังไม่น่าเป็นห่วงมากนัก เมื่อถึงเวลาความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเริ่มขึ้นในอีก 3 ปี ข้างหน้า ประเทศไทยก็ยังคงเป็นผู้นำในเรื่องของยางธรรมชาติต่อไป อีกทั้งเวียดนามก็ยังมีข้อจำกัดในด้านพื้นที่ส่งเสริมการปลูกยางพาราซึ่งส่วนใหญ่อยู่ทางตอนใต้ของประเทศ ตอนกลางเป็นบางส่วน และทางเหนือซึ่งเพิ่งจะเริ่มปลูก ทางเดียวที่เวียดนามสามารถจะทำได้ง่ายที่สุดก็คือการพยายามที่จะเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้ได้มากที่สุดเท่านั้น ซึ่งกระทรวงเกษตรและพัฒนาชนบทเวียดนามได้ตั้งเป้าหมายพื้นที่ปลูกยางพาราในปี 2558 ไว้ที่ 800,000 – 900,000 เฮกตาร์ หรือประมาณ 5,000,000 – 5,625,000 ไร่ ผลผลิตน้ำยางธรรมชาติ ที่คาดว่าจะได้ประมาณ 1,200,000 ตัน และในปี 2563 จะพัฒนาผลผลิตให้ได้เพิ่มขึ้นเป็น 1,600,000 ตัน ในพื้นที่เท่าเดิม

สำหรับผลไม้เมืองร้อนชนิดต่างๆ ประเทศไทยยังคงเป็นแชมป์และจะรักษาความเป็นแชมป์ไว้ได้อีกยาวนาน ไม่เพียงแต่เป็นแชมป์ในระดับอาเซียนเท่านั้น แต่เป็นแชมป์ระดับโลกเลยเทียว เพราะเพียงปลูกเล่นๆ ยังเหลือกินเหลือขายจนเกษตรกรพากันล่มจมกันไปหลายคน ปัญหาเรื่องราคาผลผลิตตกต่ำจะลดลงจนหมดไปภายหลังเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยมีข้อแม้ว่าต้องหามืออาชีพมาทำตลาด เพราะเรื่องคุณภาพและชื่อเสียงของผลไม้ไทยเป็นหนึ่งในโลกอยู่แล้ว(ไม่ได้คุยโม้) ที่แพ้เขาเกือบทั้งหมดก็เรื่องตลาดนี่แหล่ะ สมาคมไม้ผลและพืชผักเวียดนามก็ยอมรับว่าผลไม้เวียดนามเป็นรองประเทศไทยในทุกด้าน เขาบอกว่าเราทิ้งห่างเขากว่าสิบปี ซึ่งเขาเองก็วิตกเป็นอย่างยิ่งว่าอีกสามปีข้างหน้าเกษตรกรสวนผลไม้ของเขาต้องเดือดร้อนแน่ เพราะผลไม้ของไทยที่มีคุณภาพดีกว่าจะเข้าไปครองตลาดเวียดนาม ซึ่งผู้บริโภคของเวียดนามมีความชื่นชอบในรสชาติ คุณภาพ และมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยต่อการบริโภคผลไม้จากประเทศไทยมากกว่าของเวียดนามและจีน ซึ่งปัจจุบันทุเรียนหมอนทอง มังคุด ลองกอง และมะม่วงเขียวเสวยก็ครองตลาดเวียดนามอยู่แล้ว แม้ว่าสถาบันวิจัยไม้ผลเมืองร้อนเวียดนามจะบอกว่า เวียดนามมีทุเรียนพันธุ์ใหม่ที่เป็นลูกผสมระหว่างพันธุ์หมอนทองของไทยกับพันธุ์พื้นเมืองของเวียดนามชื่อพันธุ์ RI 6 ที่มีคุณภาพและรสชาติดีกว่าหมอนทอง แต่ผู้บริโภคก็ยังชอบรับประทานทุเรียนหมอนทองของไทยมากกว่า ซึ่งเราก็ไม่ควรจะดีใจหรือประมาทจนเกินไป เชื่อว่าเกษตรกรสวนผลไม้ของเราคงต้องพบกับศึกหนักที่ทุกประเทศที่เขาเสียเปรียบเรา จะออกมาตรการในเรื่องสุขอนามัยและคุณภาพของผลผลิตมาเป็นเครื่องมือในการปกป้องเกษตรกรของเขา ดังนั้นเกษตรกรสวนผลไม้ของเราจะต้องเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ศึกษาและพัฒนาการผลิตผลไม้ให้ปลอดภัยและมีคุณภาพมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคในแต่ประเทศที่มีความชอบและวัฒนธรรมในการบริโภคที่แตกต่างกัน คงจะเอาความชอบและวัฒนธรรมในการบริโภคของคนไทยเป็นตัวกำหนดไม่ได้ เกษตรกรไทยจะต้องเป็นเกษตรกรที่ทันสมัยหรือเรียกว่าเป็น “สมาร์ท ฟาร์มเมอร์” (smart farmer) ที่ทันต่อสถานการณ์การเกษตรของโลกอยู่เสมอ การทำการเกษตรแบบทำตัวเป็นผู้จัดการฟาร์มคงไปไม่รอด ผู้ที่จะอยู่รอดได้ก็คือเกษตรกรมืออาชีพเท่านั้น เพราะการแข่งขันในระดับภูมิภาคจะมีความเข้มข้นและรุนแรงมากขึ้นในทุกปีๆ ในอนาคตรัฐบาลก็อาจจะเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องปัจจัยการผลิตหรือช่วยเหลือเรื่องราคาไม่ได้มาก เพราะจะถูกประเทศที่เขาต้องการปกป้องเกษตรกรของเขายกมาเป็นข้ออ้างว่าเราอุดหนุนเกษตรกร จนทำให้เกษตรกรเขาเสียหาย เพื่อกีดกันสินค้าเกษตรของเรา

ในเวียดนามเขามีสมาคมพืชต่างๆ ที่เข้มแข็ง ซึ่งสมาชิกของทุกสมาคมเขาจะมีทั้งเกษตรกรผู้ผลิต ผู้ค้า ผู้ส่งออก ผู้แปรรูป ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นสมาชิก โดยผู้บริหารของสมาคมที่เขาจ้างมาเป็นมืออาชีพ เขามีหน้าที่ๆจะต้องช่วยเหลือดูแลสมาชิกทุกภาคส่วน ให้ได้รับผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน เพราะทุกคนมีผลประโยชน์ร่วมกัน การโปรโมทสินค้าเกษตรของเขาทำโดยสมาคม ไม่ได้ทำโดยหน่วยงานของรัฐ โดยใช้งบประมาณที่ได้จากค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากสมาชิก รัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนเป็นบางส่วนตามความจำเป็น ซึ่งน้อยมาก บ้านเราก็มีสมาคมเหมือนกัน แต่

สมาชิกไม่ได้ครอบคลุมทุกภาคส่วน แต่ดูเหมือนว่ามีเพื่อรักษาผลประโยชน์ของพวกตน กลุ่มตน มากกว่าที่จะรักษาผลประโยชน์แบบองค์รวมตั้งแต่เกษตรกรผู้ผลิตจนถึงผู้บริโภค เกษตรกรบ้านเราจึงมักจะตกเป็นผู้ที่ถูกฉกฉวยประโยชน์เสียมากกว่าเป็นประจำจึงจนซ้ำซาก บางรายจนจนสิ้นเนื้อประดาตัว เวียดนามเขาใช้ระบบพี่อุ้มน้องหรือพี่เลี้ยงน้อง ต่างจากเราที่พี่แย่งน้องกินเสียเป็นส่วนมาก

ทั้งหมดที่นำมาเสนอนี้ ก็เพื่อเป็นข้อมูลเพื่อสร้างความตระหนัก หรือจุกคิดให้กับพี่น้องเกษตรกร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เรายังมีเวลาอีกสามปีที่จะคิดหรือจะวางแผนรับและรุกในวันข้างหน้า อย่าคิดว่าถ้าเชื่อข้อมูลที่นำมาเสนอแล้วจะทำให้เสียหน้าผู้รับผิดชอบหรือองค์กร อย่างไรเสีย เสียหน้าก็ยังดีกว่าเสียท่า เพราะถึงเวลานั้นจะเกิดความเสียหายกับพี่น้องเกษตรกรและประเทศชาติของเราโดยรวมอย่างชนิดสัปเหร่อยิ้มรับ แต่ถ้าเราวางแผนรุกและรับไว้อย่างดี อย่างไรเสียก็ชนะไปเกินกว่าครึ่งแล้ว และขอยืนยันว่าความเห็นที่ผู้เขียนแสดงออกในทุกพืชนี้ไม่มีความเกี่ยวข้องกับความเห็นและผลการศึกษาวิจัยของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรแต่ประการใด แต่เป็นความเห็นที่เกิดจากประสบการณ์ที่ได้จากการไปศึกษาดูงานเกษตรในเวียดนามมาเป็นเวลากว่า 12 ปี ในพื้นที่เกือบครึ่งประเทศเวียดนาม

ท้ายนี้ ขอขอบคุณสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ให้ความเชื่อมั่นในตัวผู้เขียนในการมอบให้เป็นผู้ประสานงานการศึกษา วิจัย และดูงานในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามที่ผ่านมารวมสี่ครั้ง และขอขอบคุณ “เทคโนโลยีชาวบ้าน” ที่เปิดคอลัมน์ดีๆ ที่เป็นประโยชน์กับพี่น้องเกษตรกรไทยในอนาคตข้างหน้ามากที่สุด

“Cam on nhieu” แปลว่า ขอบคุณหลายๆ

ภาพแห่งความทรงจำ

Da Lat Town 17-21 พฤศจิกายน 2546 เวียดนามใต้

กองส่งเสริมพืชไร่ 15-19 สิงหาคม 2547 เวียดนามใต้

โครงการหลวง 12-16 มีนาคม 2550 เวียดนามใต้

สภาที่ปรึกษาสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 17-21 มีนาคม 2550 โฮจิมินท์

เว้ ดานัง ฮอยอัน 25-31 มีนาคม 2550 เวียดนามกลาง

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 17-21 มีนาคม 2551 เวียดนามใต้ - เหนือ

บรรยายที่จังหวัดซ็อคตรัง 21 มิถุนายน 2552 Dr. Bui Ba Bong รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและพัฒนาชนบท